

SZEMLE

***Studia Bibliographica Posoniensia 2020, 2021*, ed. by Miriam Ambrúžova-Poriezová, Bratislava, Univerzita v Bratislave 2020. 244 p.; 2021. 252 p.**

A *Magyar Könyvszemle* hasábjain már korábban is hírt adtunk a pozsonyi Egyetemi Könyvtár évkönyvéről: Deák Eszter az első három kötetéről (*Magyar Könyvszemle*, 126(2010), 534–536), Kovács Eszter a 2010-es kötetéről számolt be (*Magyar Könyvszemle*, 127(2011), 537–540). Az évkönyv mindegyik kötetében különféle szempontok szerint összegyűjtött könyvtörténeti tanulmányok és recenziók szerepelnek. A sorozat jelentősége és tudományos értéke vitathatatlan, és számunkra különösen fontos, hiszen az itt megjelent cikkek témaköre teljesen a hungarológia körébe tartozik. Alapvető témája a 17–19. századi könyvkiadás és könyvterjesztés története a mai Szlovákia területén, de érdekes adalékokat szolgáltat az irodalom- és sajtótörténettel vagy provenienciával foglalkozó szakemberek számára is, továbbá a könyvtártörténet, bibliográfia és az ehhez kapcsolódó kultúrtörténeti diszciplínáknak is.

A 2006 óta rendszeresen megjelenő évkönyv online változatban is olvasható (http://www.ulib.sk/files/Publikacie/SBP/sbp_I_2009). Az évkönyv folyamatosságát és a koncepció következetességét biztosítja, hogy szerkesztője a kezdetektől a pozsonyi Egyetemi Könyvtár tudományos munkatársa, Mgr. Miriam Poriezová, PhD (2018-tól Ambrúžova-Poriezová néven). A *Studia bibliographica Posoniensia 2020*-as kötete jubileumi, ez a 15. kötete az évkönyvnek. Fő témája a mecenatúra és annak megjelenése a könyvkultúrában. A tanulmányokban jól kirajzolódik ennek a témának több megközelítése: a könyvdedikációk, tulajdonosok, mecénások témaköre. Erről szólnak az első tanulmányok.

Ekler Péter tanulmányának témája Johannes Regiomontanus ajánlólevele Johannes de Zredna esztergomi érseknek a *De torqueto* (ca. 1467–1470) kódexben, amely egy csillagászati eszközközlő szől. Tanulmánya egyúttal szövegközlés is, a latin eredeti teljességében most kerül először közlésre, ehhez járul továbbá annak angol fordítása. Katarína Karabová a szlovák provenienciájú nyomtatványokban található ajánlásokról és azok rejtett vonatkozásairól ír a 18. századi, főként nagyszombati egyetemen kapcsolatos kiadványokat vizsgálva és feltárva a mű szerzőjének, illetve az ajánlás címzettjének kapcsolati hálóját.

Erika Brtáňová Joannes Tonsoris (1724–1781) evangélikus prédikátor tevékenységével, azon belül is moralizáló műveivel foglalkozik, amelyek pártfogóiknak köszönhették megjelenésüket. Korábbi művét még wittenbergi tartózkodása alatt tudta megjelentetni, a másik prédikációs kötetét a szerző a selmecbányai szlovák evangélikus egyház prominens személyiségeinek ajánlotta. Tonsoris munkásságával ugyanebben a kötetben egy másik tanulmány is foglalkozik a Beata Ricziová és Olga Vaneková szerzőpárostól. Két 18. századi, szlovák nyelvű, gyógyászzal, egészségmegőrzéssel foglalkozó könyvre és azok ajánlására koncentrálnak, az egyik Ribay György evangélikus lelkésznek a felvilágosodás szellemében írt, egészségügyi tanácsokat tartalmazó *Katechyzmusa* (Pest, 1795). Ribay maga nem orvos, de művét Samuel Glosi pesti orvosdoktornak és több megye táblabírájának ajánlotta. Hasonló témájú Joannes Tonsoris *Sana consilia* című, szlovák nyelvű gyógyszerészeti könyve (Szokolca, 1771). Tonsoris Ribayhoz hasonlóan evangélikus lelkész, de praktikus, házi

orvosláshoz való tanácsokat, gyógyszereket, gyógmódokat javasol könyvében. Munkáját latin nyelven ajánlotta a túróci Dávid család egy tagjának. Témájában ehhez kapcsolódik Tomáš Hamar tanulmánya, amely a győri születésű Torkos Justus János (1699–1770) pozsonyi orvosdoktor és gyógyszerész támogatói köréről közöl eddig ismeretlen adatokat. A szerzőnek nem ez az első Torkossal foglalkozó tanulmánya, a gyógyszerész *Taxa* című munkájáról (Pozsony, 1745) az évkönyv 2017-es kötetében olvashatunk. Torkos nyomtatásban megjelent könyveinek egyik név szerint is megnevezett mecénása Jeszenák Pál evangélius főúr, királyi tanácsos, de pályáját olyan prominens páciensei is egyengették, mint a Pállfyak vagy Amadé László barokk költő. A tanulmány érdekes betekintést enged egy híres városi orvosdoktor anyagi helyzetébe.

Lucia Lichnerová tanulmánya szintén a kiadványok támogatóiról, a szerzők patrónusairól szól. Vizsgálódásának tárgya Hans Rüber (1529–1584) felső-magyarországi főkapitány. Míg katonai működése jól dokumentált, annál kevésbé ismert mecénási tevékenysége, vallási téren a lutheranizmus támogatását és terjesztését tartotta szem előtt, és különösen kitűnt a szepességi evangélikus lelkészek támogatásában. A szerző következtetéseit részben levéltári források, részben nyomtatványokban szereplő ajánlások alapján vonja le.

Jan Pišna tanulmánya ugyanennek a korszaknak, a 16. század második felének vizsgálatára vállalkozott, az 1547–1600 közötti fél évszázad 393 cseh nyelvű könyvének ajánlásait mutatja be. Az ajánlás írója, azaz a könyv szerzője általában magas rangú személyt választott, és azzal, hogy ennek a tekintélyes személynek ajánlotta a művet, az mintegy szimbolikusan a könyv pártfogójává vált. A szerző által leszűrt tanulság lényege, hogy az a személy, akinek az ajánlás szól, nem feltétlenül anyagi támogatója a műnek, és nem feltétlenül nevezhető bibliofilnek. Angela Škovierová tanulmánya a latin nyelvű költőként ismert humanista, Andreas Rochotius/Rochotský (ca. 1583–ca. 1623) mecénásaihoz, patrónusaihoz való viszonyát elemzi. A lipcei születésű költő ahhoz a prágai Károly Egyetemhez kötődő humanista csoporthoz tartozik, akik a fehér-hegyi csatát megelőzően működtek, publikáltak. A szerző a költő és patrónusai kapcsolatát elemzi, ez utóbbiak között a cseh és morva arisztokrácia tagjait találni, mint Karol Žerotín, Karl Liechtenstein vagy Samuel Radešínsky.

Ivona Kollárová Bél Mátyás 36, személyéhez köthető kiadványát és azok kiadásának hátterét vizsgálja kiterjedt levelezése alapján. A rendkívül aktív, szerteágazó tevékenységű polihisztor levelezése is különlegesen gazdag adatokban. A szerző elsősorban a könyvkiadási lehetőségekre, azok anyagi hátterére koncentrált, amelyhez az előfizetések is hozzájárultak. Bél harmincöt éves írói munkássága során végig ugyanazt a célt és eszményt tartotta szem előtt, azaz a lelki élet, a tudás és a tudomány terjesztését a maga korának tipográfiai médiuma segítségével.

Alica Krištofová az Illésházy család tagjainak ajánlott könyveket tekinti át. A főúri család mecénási tevékenységét elsősorban Trencsén városában és a megyében fejtette ki. A szerző művészet-, művelődés- és tudománypártoló szerepük nyomait kutatja, megemlítve azt a kevésbé ismert tényt is, hogy a főúri család a 18. század folyamán két papírmalmot is alapított, az egyiket Bobotán, a másikat Szelecen. A szerző a kutatásait a Trencsényi Múzeum anyaga alapján végezte.

Mária Pitáková tanulmánya a gróf Kollonich Lipót (1631–1717) kardinálisnak, esztergomi érseknek ajánlott könyveket veszi számba a túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtár állománya alapján. Sorra veszi azokat a műveket, amelyek kiadását segítette, tehát ahol neve kiadóként is szerepel. Kollonich a magyarországi ellenreformáció elkötelezett harcosa volt, munkássága sok területre terjedt ki, különféle katolikus intézmények (kórházak, szegényházak, iskolák) létesítésétől egészen a nagyszombati akadémiai nyomda „nagyüzemmé” fejlesztéséig.

Ivana Zolcerová alig kutatott témát választott, a Katharina Koch (1811–1892) költőnő és Franz Wörther (1830–?) költő közti levelezést elemezte, különös tekintettel Karl Weiss Schrattenthal mecénási tevékenységére. Az életének csaknem felét Pozsonyban töltő Schrattenthal (1846–1936) patrónusi, mecénási tevékenysége jórészt feledésbe merült, pedig mint tanár, művészetpártoló és könyvkiadó több szerző számára is publikációs lehetőséget nyújtott. Támogatása nem annyira anyagi

jellegű, inkább szellemi támogatás, ösztönzés. Lehet, hogy a két kortárs költő művei is publikálatlanok maradtak volna Schrattenthal pártfogása nélkül.

Farkas Gábor Farkas tanulmánya a bibliofil Farkas Lajos kódexéről szól. Losonci Farkas Lajos ügyvéd (1806–1873) a maga korának egyik legjelentősebb könyvgyűjtője, mégis alig van róla adatunk. Könyvgyűjteményén belül a szerző itt csak azzal a 14 kódexszel foglalkozik, amelyeket a Nemzeti Múzeum 1873-ban megvásárolt Losonci Farkas Lajos özvegyétől, és amelyek jelenleg is az Országos Széchényi Könyvtárban vannak. Könyvgyűjtői tevékenységét óriási adatgyűjteménye segítette, amelyben aukciókról, könyvárakról, könyvtulajdonosokról ír.

A kötetben szereplő tizennégy tanulmány után a könyvtörténeti vonatkozású szlovákiai és csehországi projektekről olvashatunk beszámolót, végül a kötetet négy, újonnan megjelent könyvrecenziója zárja:

AUGUSTINOVÁ, Eva, MURGAŠOVÁ, Veronika, *Vedecká komunikácia 1500–1800, I–II*, Zilina Zilinská univerzita v Ziline, 2019. (Bronislava Navarová)

Der Buchdrucker Maria Theresias: Johann Thomas Trattner (1719–1798) und sein Medienimperium, Augustynowicz, Christoph, Frimmel, Johannes (Hrsg.), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2019. (Ivona Kollárová)

MADL, Claire, WÖGERBAUER, Michael, PÍŠA, Petr, *Na cestě k „výborně zřízenému knihkupectví“: Protagonisté, podniky a síť knižního trhu v Čechách (1749–1848)*, Praha, Academia, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2019. (Petronela Krizanová)

JURÍKOVÁ, Erika, *Tyrnavia erudita, II*. Trnava, Mesto Trnava v spolupráci s Katedrou klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2019. (Livia Kurucová)

A *Studia Bibliographica Posoniensia* legfrissebb, 2021-es kötetében szintén tizennégy tanulmány olvasható. Az első blokk témája a könyvgyűjtők, possessorok, cenzúra és könyvterjesztés, könyvnyomtatás- és kiadás. A második blokkban egyes könyvtárak muzeális fondjairól olvashatunk, a harmadik blokk vegyesebb tartalmú: itt az asztronómiai témájú könyvekről, az oltások kérdéséről és a formálódó szlovák irodalmi élet egyik folyóiratáról írnak a szerzők.

Michaela Sibilová Werbőczy István *Tripartitum*ának első német fordítását mutatja be, amely 1599-ben jelent meg, és amelyet a pozsonyi városi tanács rendelt meg. Fordítója és kompilátora Augustin Wagner pozsonyi jegyző volt. Jénai tanulmányok után, 1597-ben érkezett Pozsonyba, ahol már jó kapcsolatai voltak. Felesége, Rozina Purkircher, a neves pozsonyi humanista és természettudós, Georg Purkircher leánya. A német kiadás azzal a szándékkal készült, hogy a magyarul és latinul nem tudó közemberek számára is hozzáférhetővé váljon a magyar szokásjog alapműve. Addigra kétszer megjelent magyarul (1565, 1571), egyszer horvátul (1574) és hatszor latinul (1517 és 1581 között). Nemcsak kiadása költségeit fedezte, hanem a privilégiumot is megszerezte hozzá Wagner. (Szívesen láttuk volna az egyes kiadások RMK III. számát a hivatkozások között.)

Angela Škovierová Samuel Rochotius/Rochotsky (ante 1580–post 1629) könyvgyűjteményének sorsáról ír. A protestáns Samuel Rochotius Morvaországban és Magyarországon élt a 16–17. század fordulóján, és értékes könyvgyűjtemény tulajdonosa volt. Fennmaradt kötetei közül a legtöbbet magyarországi könyvtárak őriznek, de néhányat Szlovákia különböző könyvtáraiban, így Pozsonyban, Besztercebányán, Turócszentmártonban és Kassán. A tanulmány szerzője ezeket a magyarországi kutatók (MONOK István, *A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660*, Szeged, Scriptorum, 1996 [A Kárpát-medence Kora Újkori Könyvtárai, 1]; OLÁH Róbert, *Samuel Rochotius könyvei a Rákóczi család gyűjteményében* = Magyar Könyvszemle, 134[2018], 26–42) számára – szerinte – ismeretlen köteteket mutatja be, a könyvtulajdonos pályájával együtt. A szerzőnek az előző évi kötetben a másik Rochotiusról, Andreasról szóló közleménye olvasható.

Lucia Lichnerová Elisabeth Oberland (a tanulmányban Alžbeta Oberlandová néven) egy besztercebányai női könyvkötő és könyvárus működéséről írt. Fia, Johann Georg Oberland 1673-ban

Körmöcbányán élt. Elisabeth Oberland 1666-os végrendelete 2112 könyvet tartalmaz, némelyik kiadást több tucat példányban, különösen nagy számban tankönyveket. Érdekessége, hogy a végrendelet három példányban, három változatban maradt fenn, ezek közül egyet *A bányavárosok olvasmányai ... 1533–1750* (Bp., Szeged, OSZK, Scriptum Rt. 2003) már közölt. Érdekes lenne a három változat összevetése, a szerző által látott két másik könyvjegyzék-változat nyilván terjedelmi okokból nem került be a közleménybe.

Hasonló témáról, pozsonyi női nyomdász vállalkozókról szól Alexandra Ballová tanulmánya. A szerző a pozsonyi könyvkötő és könyvnyomtató családok női tagjai közül válogat. Nem vállalkozik működésük részletes bemutatására, inkább a jelenséggel foglalkozik. A könyvek impresszumában a nők mint özvegyek vagy mint a meghalt nyomdatulajdonosok leányai jelentek meg, vagyis nem annyira nyomdászok, inkább nyomdatulajdonosok. Közülük a szerző elsőként Johann Paul Royer özvegyét, Mária Magdalénát említi (1740), egy későbbi példa Belnay György Alajos „örökösei” 1809-ből, azaz Borbála nevű özvegye és fia.

Ivona Kollárová *Az engedetlen cenzor* címmel írt tanulmányt, a cím Gotzig Ignác (1765?–1834) kassai cenzort rejti, akinek cenzori tevékenységét levéltári források alapján elemzi a szerző. Gotzig jogi doktor, kassai egyházmegyei áldozópap, a történelem, statisztika és bányajog tanára a kassai akadémián. Tanítási módszere ellen is emeltek kifogásokat felettesei, cenzorként pedig hanyagsággal is vádolták. Tény, hogy cenzori tevékenységét sem mindig felettesei elvárásai szerint teljesítette, nagyobb teret engedve vitatkozó hajlamának és a felvilágosodás eszméinek.

Miriam Ambrúžová Poriezová és Petronela Križanová Zorkóczy Mihály könyvtárának felállításiáról és sorsáról írt, a 18–19. század fordulójára visszatekintve. Zorkóczy protestáns lelkész könyvgyűjteményét a szerző szélesebb összefüggésben, a könyvbeszerzés hálózatait vizsgálva mutatja be, többek között azokat a csatornákat, amelyek révén a magyarországi protestáns lelkészek magánkönyvtárakat gyarapították. A pozsonyi könyvbeszerzésekkel kapcsolatos levelek szerint a megrendelések és beszerzések egyik szereplője Filip Ulrich Mahler pozsonyi könyvtáros, a másik a pozsonyi Váralján működő könyvkötő-könyvtáros, Samuel Gottlieb Rosenkrantz. Szerencsés, hogy fennmaradt Zorkóczy hagyatéki összeírása is, így a levelezés és a könyvjegyzék összevetésére is lehetőség nyílt.

Lucie Heilandová Prokop Fritsch elfelejtett brünni kiadó és könyvnyomtató műhelyéről írt. Ez a kiadó Brünnben 1817-től kezdve működött, amikor megvásárolta a Neumann Nyomdát. 1829-ben kibővítette egy könyvnyomtató műhellyel. Elsősorban a morva kormányzói hivatal számára készített hivatalos nyomtatványokat, de alkalmi műveket, egyleveles nyomtatványokat, beszédeket, prédikációkat is, majd egyre inkább meghívókra, névjegyekre, jegyekre, alkalmi nyomtatványokra és hirdetésekre specializálta magát. Hiánypótló a szerző tanulmánya, hiszen a könyvnyomtatás (litográfia) sajnos elhanyagolt területe a könyvtörténetnek.

Mária Pitáková Jiří Melantrich z Aventina (1511–1580) cseh reneszánsz nyomdásznak és kiadónak a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárban lévő nyomtatványait gyűjtötte össze. A kezdetben kis nyomtatóműhely fokozatosan európai jelentőségű officinává nőtte ki magát, amelynek legjelentősebb terméke a többször kiadott cseh nyelvű biblia (*Biblij Česká, to gest wssecka Swatá Pjisma...*). A reprezentatív, rézmetszetes címlappal ellátott műnek több kiadását is őrzi a Szlovák Nemzeti Könyvtár. A possessorbejegyzések alapján némelyik kötet egykori tulajdonosának neve is megőrződött (a Zay-család tagjai, Petrőczy István, Révay Erzsébet). Különösen érdekes számunkra Ferenczffy Lőrinc királyi titkár, bécsi kiadó és nyomdatulajdonos 1607-es prágai tulajdonosbejegyzése a *Postilla Zymnij* című kötetben.

Alica Krištofová írása a Trencsényi Múzeum könyvtárának egy különleges állományáról, a judaikagyűjteményéről szól. A gyűjtemény a trencsényi zsidó közösség nyomtatott munkáit tartalmazza a 18–19. századból. Többségüknek a nyomdásza is zsidó származású, akik közül a morvaországi J. Hraschanky (1752–1806) különösen fényes pályát futott be Bécsben, császári és királyi német és héber nyomdai privilégiumot nyert II. Józseftől. Egy későbbi, jelentős prágai nyomdász kiadványai

is megtalálhatók a gyűjteményben, Jakob B. Brandeis (1835–1912), aki a helyi, trencsényi zsidóság számára nyomtatott.

Ekler Péter és Zsoldos Endre tanulmánya Johannes Tolhopff *Stellarium*ának bevezetőjéről szól. Tolhopff Regiomontanus távozása után Mátyás király másik csillagásza, aki 1480–1481-ben tartózkodott Budán. Itt egy kódexet ajándékozott Mátyás királynak, amely ma a wolfenbütteli Herzog August Bibliothekban van. Ennek előszava a magyar szerzőpáros tanulmányának tárgya. Bár Rummy Károly György, majd később Ábel Jenő is közölt szemelvényeket ebből az előszóból, a *Stellarium* előszavának nehéz, asztronómiai latin szövegét és angol fordítását most publikálják először a szerzők.

Földrajz és csillagászat a témája Katarína Bokrosová tanulmányának. Sebastian Münster *Cosmographiae universalis* (1550) című műve a bázeli Henricpetri műhely hatalmas vállalkozása volt. Tudományos és művészi értékét fametszetes illusztrációi is növelik. Évtizedeken át több kiadásban, több nyelven is megjelent, cseh változata *Kosmografie Česká* címmel, bibliai történeti résszel kiegészítve (Prága, 1554, Kosořský).

Beata Ricziová és Olga Vaneková tanulmánya a 2021-es évben sajnálatosan aktuállissá vált témát, az oltást és az arról való tájékozódást tárgyalja, ahogyan az Schedius (Schedel Lajos) *Zeitschrift von und für Ungern* című folyóiratában megjelenik. Schedius folyóiratában a magyarországi történelem, földrajz, irodalom és természettudományok tárgyköréből publikált cikkeket. 1802-ben, amikor az első szám megjelent, aktuális téma volt a himlő elleni oltás. Edward Jenner 1798-ban, Londonban megjelent könyve a himlőoltásról rekordsebességgel ismertté vált Magyarországon is, főként latin és német kiadásának köszönhetően. Az oltás eredményeiről Schedel már be is tudott számolni.

Luboš Kačirek tanulmánya a *Junoš* (Legény) című szlovák ifjúsági irodalmi és közéleti magazinról szól, amely 1865–1866-ban jelent meg Pesten, és célja a szlovák ifjúság mozgósítása volt. Ez a rövid életű ifjúsági folyóirat a Monarchia szláv nyelvű lakosait érdeklő társadalmi, politikai kérdésekről tudósított, mint az akkor aktuális nőmozgalmak. Levelek formájában számolt be az egyes szlovák főiskolai központok, mint Pozsony, Lőcse, Késmárk diákjait érdeklő kérdésekről.

Huszadik századi témával foglalkozik Martina Feniková Čarnogurská tanulmánya, amely Stefan Leonard Kostelníček (1900–1949, Kostelníčák névalakban is) kiadói tevékenységéről szól. Kostelníček jelentős szlovák képzőművész, díszítőművész, aki Kassán, Brünnben, Pozsonyban, Poprádon és még más szlovákiai városokban is dolgozott. Kiterjedt és változatos munkássága az üveg- és porcelánművészetet, fafaragást is magában foglalta, de könyvillusztrátorként is jelentőset alkotott. Ünnepi alkalmakra, évfordulókra készített festményei, képeslapjai mellett legjelentősebb a szlovák népi ornamentikát bemutató sorozata, a *Slovenská ornamentika* (1926).

A tanulmányok után előbb Marta Špániovának Gabriela Žibritovát köszöntő írását olvashatjuk a könyvtörténész, egyetemi tanár 80. születésnapja alkalmából, összefoglalva munkásságát, és legfontosabb publikációit. A tanulmányok mellett recenziókat is tartalmaz a kötet, négy jelentős könyvtörténeti témájú kiadványról:

Reformation und Bücher, Zentren der Ideen – Zentren der Buchproduktion, Andrea Seidler, Monok István (Hrsg.), Wiesbaden, Harrassowitz 2020. (Ivona Kollárová),

Vedecká komunikácia 1500–1800, III. zborník príspevkov z vedeckej konferencie, Eva Augustínová, Veronika Murgašová (eds.), Žilina, Žilinská univerzita, 2020. (Bronislava Navarová)

KOLLÁROVÁ, Ivona, *Tajne nebezpečná myšlienka a netransparentnosť komunikčných sietí v čase nepokoja (1789–1799)*, Bratislava, Veda, 2020. (Miriam Ambrúžová Poriezová)

Encyklopedia księzki, Anna Żbikowska-Migoń, Marta Skalska-Zlat (eds.), Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. (Marta Špániová)

A *Studia Bibliographica Posoniensia* most bemutatott két legutóbbi évkönyvében csehországi, szlovákiai és magyarországi (Ekler Péter, Zsoldos Endre és Farkas Gábor Farkas) szerzők tanulmányai olvashatók. Ha a szokásosnál bővebben foglalkoztunk tartalmukkal, annak oka, hogy a könyvkultúra

magyarországi kutatóinak megkerülhetetlen ez az évkönyv, amelyben jó szokás szerint a tanulmányok végén angol nyelvű összefoglaló is olvasható (kivéve a magyarországi szerzők angol nyelvű tanulmányait, amelyekhez szlovák nyelvű összefoglaló tartozik).

V. ECSEDY JUDIT

Michaux – Matta – Zao Wou-Ki, ford. Juhász Katalin, előszó Gaál József, Budapest, Bozóthegyi Kiadó, 2022. 130 p.

A Bozóthegyi Kiadó 2009-ben kezdte meg működését, alapítója Juhász Katalin műfordító és Márton Péter kiadóvezető. Alapvető céljuk, hogy a 20. századi francia irodalom szerzőinek műveit, mindennek előtt Henri Michaux (1899–1984) alkotásait megkedveltessék Magyarországon. Ehhez – többek között – minőségi papírt, egyedi nyomdai megoldásokat és ritkán látható illusztrációkat használnak. Mivel a bibliofil igényességgel készült kiadványok és a francia kultúra csúcsművei iránti irodalmi és képzőművészeti elköteleződés csaknem egy évtizedes múltra tekinthet vissza, örömteli kíváncsisággal vettem kézbe a Bozóthegyi Kiadó újabb, külsejében is vonzó remekét.

2022-ben a kiadó immár a tizenhatodik kötetét jelentette meg, amelyben a belga születésű, francia költő- és prózaírónak, a chilei gyökerű absztrakt–expresszionista–szürrealista festő, Roberto Matta (1911–2002) és a kínai származású, kínai–francia Zao Wou-Ki (1920–2013) grafikáihoz írt szövegei olvashatók Juhász Katalin fordításában és Gaál József grafikus-festőművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő-tanárának az előszavával. A „szép és egzotikus” könyvben két, eredetileg külön-külön, az 1950-es években készült mappa jelent meg együtt, a kiadót jellemző magas színvonalú nyomdai kivitelben, a Magyarországi Francia Intézet támogatásával, a Kosztolányi Könyvtámogatási Program keretében, melyhez társult a Vallónia-Brüsszel Föderáció is. Noha a kiadvány öt résztvevője mindegyikének ismert valamelyest a munkássága a magyar nagyközönség számára, mégis érdemesnek tűnik először röviden külön-külön bemutatni őket.

Henri Michaux az új európai absztrakció egyik legfontosabb képviselője Georges Mathieu (1921–2012) és Jean-Paul Riopelle (1923–2002) mellett. Tanulmányai után 1920–1921-ben tengerészként dolgozott, majd 1922-től aktívan együttműködött a barátja, Franz Hellens által alapított és szerkesztett *Le Disque vert* című avantgárd folyóirattal (1922–1941, 1951–1955), ahol első írásait publikálta, és a Sigmund Freudnak szentelt különszámot szerkesztette. A szinte folyamatosan utazó Michaux járt többek között Dél-Amerika és a Távol-Kelet számos országában. A tisztán költői szövegek mellett valódi vagy képzeletbeli útinaplókat írt drogokkal kapcsolatos élményeiről. A szürrealista esztétikát és a kötött formát elutasítva, a műfaji határokat eltörölve, sajátosan befelé forduló, szokatlan stílust alakított ki. Az írás mellett 1925-től kezdett érdeklődni a festészet és a grafika iránt. Költészetéről Közép-Európában először talán az 1930-as években lehetett olvasni a *Nouvelle Revue Française* lapszemléiben. Szélesebb körben az 1950-es években vált ismertté, munkássága nagy hatással volt többek között Tandori Dezsőre (TANDORI Dezső, „Henri Michaux és foltvidéke” = *Magyar Lettre Internationale*, 1999. nyár, 33. sz., 27) és Balázsovcics Mihályra. Sokan foglalkoztak írásainak magyarra fordításával, például Kosztolányi Dezső, Somlyó György, Tandori és Vajda Lőrinc. Michaux időtlen szövegei magukkal ragadóak. Legyen szó egy művészi életmű egészéről vagy egyetlen rajzról, annak „olvasatai” az alkotás leglényegét tárják fel. Zao Wou-Ki *Sárga táj* (1949) című remekéről írta Michaux a kulcs gondolatnak tűnő megközelítést, a „hütlenséget”, mely végigkíséri a kötetben megjelent műveket. A forma akár vers, akár próza vagy prózavers, minden részletében kihívó és továbbgondolkodásra ösztönző, nem egyszerűen reflektív kísérlet, hanem elemi erővel ható alkotó gondolat – mint a mindenkori szellemi ember számára.

A Kínában tanult és Sanghajban már önálló kiállítással szerepelt Zao Wou-Ki Matisse és Cézanne hatására érkezett Európába 1948-ban. A kötetből megismerhető művei nem csak légiességükkel vonzzák magukhoz a szemet, sajátos fényhatásai rendhagyó és történeti gyökereiben ismerős képi világot teremtenek. Egy-egy litográfia egyszerre jelent egyedülálló képi kövületet és eleven lüktetést: a halak szemünk előtt villantak fel, a fák előttünk hajladoztak, a telihold ránk süt, a madarak és a pillangók életre keltek – és mindenben, mindenkor felsejlik az emberi lét. Mindehhez Michaux szövegein át juthatunk el.

A chilei Santiagóban született, baszk származású Roberto Matta építészmérnöki és belsőépítészeti tanulmányait követően matróznak állt – ahogy Michaux tizenöt évvel korábban. Így jutott el kereskedelmi flottával Európába a harmincas évek közepén, ahol Spanyolországban megismerkedett Salvador Dalival, majd Párizsban többek között Le Corbusier-vel, akinek építészirodájában egy ideig kezdő építészként dolgozott. Rézkarcai Zao Wou-Ki világától eltérően egy jóval racionálisabb, mérnöki világot idéztek meg: az ember-lét belső lüktetésének pontos, ugyanakkor elvonatkoztatott feltárását, átadását. Az érzelmekkel telített ábrázolások egyszerre szólítják elő a konstruktív fantáziát és a kozmoszba irányított lelki-pszichikai „ösvényeket”. Michaux szövegei itt is pótolhatatlanul segítenek, megnyitják a látás és meglátás dimenzióit.

Juhász Katalin költő, műfordító, szerkesztő első Michaux-fordítása 2001-ben jelent meg az Orpheusz Kiadónál *Tartóoszlopok* címmel, s azóta további tizenöt könyvet fordított le a szerzőtől. Fordítói felfogása szerint minden fordítói munka egyedi. Ezt a hitvallást ebben a kötetben is alkalmazta – a szövegek közvetlensége, bája és egyúttal súlya utánozhatatlan kapcsolat az eredetivel. Michaux egyik regényében a kitalált, fura állatokat például előbb vizualizálnia kellett, hogy aztán lefordíthassa a nevüket: igyekezett megőrizni a francia nyelv logikáját a kitalált állatnévben, nem törekedett dallamossá tenni a szöveget, hanem igyekezett alázattal visszaadni az eredetit. A fordítói munkamódszere egyre érleltebbé vált az elmúlt húsz évben: az idő meghozta a gyakorlatot. Míg Amerikában csoportok fordítják Michaux-t, Juhász nem vágyott semmilyen közösségre. Meglátása szerint ez a könyv is, akár az összes többi Michaux-könyv, valamelyest lenyomata annak az idegenkedésnek és annak a bizalmatlanságnak, amellyel a szerző a nyelv iránt viseltetett. Nem bízott a szövegben, nem bízott abban, hogy a leírt szó képes közvetíteni az érzéseket, a jelentéseket, mert véleménye szerint a mondatelemek ezekben is valamilyen szinten rendszereket alkotnak, és ezek korlátoznak. Az 1920-as évek végén saját ábécét kezdett készíteni: több száz jelből álló ábécéterve volt. Michaux egyik amerikai fordítója mondta azt, hogy ez a fajta bizalmatlanság, állandó kísérletezés, élethosszig tartó elszakadni vágyás a nyelvektől ugyan kudarcra volt ítélve, de ez egy gyönyörű kudarc lett.

Gaál József festő, grafikus, szobrász az 1990-es években látva egy nagy retrospektív Michaux-kiállítást, „Michaux-mániás” lett, és ahol tudta, rendszerint megnézte, milyen műveket készített. Tanulmányozta, miként ötvöződik nála az antropomorfizmus és az absztrakció: a tiszta tasizmus (foltfestés), a jelszerűség és az irányított véletlen – mindig egy kevés antropomorf kicsengéssel. Gaál részt vett műveivel 1999-ben, Michaux születésének 100. évfordulóján a budapesti Francia Intézetben rendezett kiállításon.

A Bozóthegy Kiadó Michaux írói és képzőművészeti munkásságának magyar nyelvű bemutatását tartja fő feladatának. Ha nem is egyszerűs kiadó, tagadhatatlanul van egy kiemelt szerzője, aki köré odagyűlnek a kortársak, inspiráló elődök és művészbárátok, például Paul Klee, René Crevel, Paul Valéry és Balázsovics Mihály. Minden kiadványuk különleges, s mindegyik más és más okból fontos. Michaux műveinek meg- és bemutatása egyfajta küldetés a fordítói, kiadói munkában. Eddigi köteteik többsége ennek a szerény, visszahúzódo, végtelenül kemény és autonóm, a számos 20. századi irányzat közül egyikbe sem kívánczó és nem is besorolható alkotónak a különböző életrészekéből született. A rendkívül sokoldalú szerzőt minden újabb kiadvány új oldaláról mutatja be, mégis szervesen épül egymásra az eddig megjelent tizenöt kötet, „egyik jött a másiktól”.

A *Michaux – Matta – Zao Wou-Ki* című legújabb kiadványhoz a Bozóthegyi Kiadó által 2020-ban megjelentetett előző, *Tehát nem, Összegyűjtött levelek* című kötet egyik sora adta a kiindulópontot: „Mattával közös könyvünk hamarosan megjelenik” – szerepel a 76. oldalon, ami az 1959-ben megjelent *Vigies sur cibles* mappára utal. A most közreadott két mappa, a Zao Wou-Kivel és a Roberto Mattával vállalt közösség kivételes volt. Zao Wou-Ki nyolc litográfiájához Michaux versszerű szövegei lírai értelmezést adnak, ahogy Gaál József írja előszavában. Értő, finoman továbbgondoló társalgás ez a grafikák és a szövegek között. Mattánál szintén egyfajta verbális-vizuális párbeszéd figyelhető meg a két művész között, amit elősegít nyelvezetük ütköztetése. Ezek a mappák az aktív kísérletezés korszakában keletkeztek: a művészek nagyon gyorsan reagáltak egymás munkáira, a szövegben nincsen szerkesztés, javítás, semmilyen korrekció. Ezek a közös művek a képzőművész alkotók kívánságával összhangban grafikai mappákként jelentek meg, igen kis, száznál alacsonyabb példányszámban, bennük eredeti, sorszámozott nyomatokkal, az alkotók saját kezű aláírásával ellátva. Az elsődlegesen gyűjtőknek szánt kiadványok megjelenését mindkét esetben kiállítás kísérte.

Ezek a könyves mértékkel fölióméretű dobozos kiadások (kb. 35–45 cm között) nagyok számítanak. Zao Wou-Ki litográfiái könnyen ráncolódó vékony rizspapírra készültek. Rizspapírra litográfiát készíteni nem egyszerű, mert száraz nyomásról van szó, ráadásul a nyomtatás több színnyomású. A Matta-albumnál a merített papír kifejezetten ehhez a kötethez készült: a szerzők aláírása, illetve monogramja vízjelként szerepel a papírokon. Ezek az albumok eredetileg nem kerültek forgalomba, a francia közönségnél nagyon kevésnek számít a száz alatti példányszám, mivel náluk általában húszszres példányszámokkal dolgoztak a kiadók. Az albumot egy kínai mecénás finanszírozta, aki támogatta a Párizsba érkezett művészt 1948-ban.

A Bozóthegyi Kiadónak nem volt célja eredeti formájukban és minőségükben reprodukálni a mappákat, tehát nem faksimile kiadás készült, ugyanakkor tartalmukban megegyeznek az eredetiekkel. A változtatások ellenére a kötet minden részletében magával ragadó. A sikeresen transzponált bibliofil igény és a kivételesen erőteljes és hangsúlyos tartalom ösztönző erővel hathat Michaux magyarországi megismerésére.

TÜSKÉS ANNA

Tóth Ferenc, *Souvenir français, Magyarok és franciák Szent Márton földjén, Tanulmányok, Szombathely, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2022. 204 p.*

A Szent Márton személyisége és a vasi helytörténet jelentős eseményei (szentgotthárdi csata) és egyéniségei (François de Tott, Batthyány Tódor) köré sorakozó tanulmányainak újabb kötetbe rendezésével Tóth Ferencnek feltehetően kettős célja volt: egyrészt összegyűjteni több mint három évtizedes kutatásainak ez irányú eredményeit, másrészt további kutatásokat ösztönözni. Az öt település – Kőszeg, Szentgotthárd, Szombathely, Vasvár és Ják – köré csoportosított vizsgálatok megmutatják, hogyan érhetők tetten a jelentős francia–magyar kapcsolatok a helytörténetben. A kora középkortól a 19. század utolsó negyedéig követi a szent történelmi szerepét és a régió hatását társadalmi szempontból: uralkodók, hadvezérek és katonáik, uralkodói kísérők, a klérus és az arisztokrácia életében. A tizenegy fejezet közül csak kettőnek főszereplője Szent Márton, a többiben Vas vármegye történetének fontos fejezeteiből kap ízelítőt az olvasó, például az 1664-es év hadi eseményeiből és a 18. század második felének tudomány-, egyház- és művelődéstörténeti folyamataiból.

A Szentgotthárdon született, az általános és középiskolai tanulmányait Jákon és Szombathelyen, az egyetemi, doktori és posztdoktori stúdiumait Szegeden és különböző franciaországi egyetemeken végzett szerző helytörténeti érdeklődése folyamatosan meghatározza történelmi témaválasztásait: a szülőföldje minél alaposabb kutatásának igénye és ismertségének széles körű kiterjesztése inspirálja munkásságát. A kötetbe gyűjtött tizenegy tanulmány korábban folyóiratokban és tanulmánykötete-

tekben jelent meg 1998 óta, olvashattuk őket például a *Vasi Szemlében*, a *Kőszegi Lapokban*, az *Irodalomtörténeti Közleményekben*, Tóth 2000-ben kiadott *Vasiak és franciák a történelemben* című tanulmánykötetében és a Zágorki Czigány Balázssal közösen szerkesztett és 2016-ban megjelent *Via Sancti Martini, Szent Márton útjai térben és időben* című konferenciakötetben.

Jean Bérenger, a párizsi Sorbonne Egyetem emeritus professzora méltató előszavában felidézi a szerzővel, egykori diákjával kapcsolatos emlékeit az 1990-es évek elejétől, akinek kutatói és tudományszervezői munkásságát egyaránt élénk figyelemmel követte és segítette az elmúlt évtizedekben. Tóth Ferenc bevezetőjéből megismerjük tudományos családfáját a Szegedi Tudományegyetem tanáraitól párizsi, londoni, tours-i és nantes-i egyetemi és kutatóintézeteken át a budapesti Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetéig. A bevezetőből megtudjuk azt is, hogy a könyv létrejöttét a számos támogató mellett főként a kritikus, irodalomtörténész, szerkesztő, könyvkiadó Gyurác Ferenc szorgalmazta. A szerző egykori szegedi tanára, a néhány hónapja elhunyt Penke Olga emlékének ajánlotta könyvét.

Az első fejezet (*Sabaria Patria Sancti Martini, A szombathelyi Szent Márton-kultusz a kora újkori és újkori utazók szemével*) középpontjában a római kori Savaria szülöttjeként Európa számos vidékét bejáró és a franciaországi Tours-ban remeteséget alapított Szent Márton Vas megyei emléke és kultusza áll. Az ezerhétszáz éven átívelő születéshagyomány kora középkori, középkori és kora újkori említéseinek számbavétele számos forrásműfajra kiterjed az uralkodói oklevelektől, a katonáskodó vagy diplomáciai feladatokat ellátó nemesek feljegyzésein át, a tudós egyháziak, emigráns értelmiségiek és egyszerű zarándokok úti levelezéséig vagy útleírásáig. A források közül fontos kiemelni Charles Le Maistre 1664–1665-ös útleírását, valamint két angol Grand Tour-utazó, Richard Pococke és Jeremiah Milles 1736–1737-es levelezését, amelyek a közelmúltbeli kiadásuk révén váltak kutathatóvá.

A második fejezet (*Villard de Honnecourt és a jáki templom*) némileg kakukktojás abból a szempontból, hogy a szerző egy másik tudomány, a művészettörténet területére merészkedik. Az északfrancia érett gótikus székesegyházak (Reims, Auxerre, Chartres, Laon, Cambrai) részleteit rajzain megörökítő pikárdiai Villard de Honnecourt pontos foglalkozása nem ismert (a legújabb elképzelés szerint az építészet iránt érdeklődő klerikus), viszont a Francia Nemzeti Könyvtárban őrzött rajzgyűjteményének három latin feljegyzése bizonyítja, hogy járt a Magyar Királyságban az 1220-as vagy az 1230-as években, nagy valószínűséggel királyi kíséret tagjaként, és megörökítette egy magyarországi templom padlólapjait. Az elmúlt ötven évben a magyar középkorász művészettörténészek közül hárman foglalkoztak behatóan Villard de Honnecourt közép-európai látogatásával, és azonosítottak részleteket az északfrancia utazó vázlatkönyvének rajzaival: Gerevich László a pilisi ciszterci apátsági templom padlólapjain és királynéi síremlék töredékein (*Villard de Honnecourt Magyarországon*, 1971 – II. András); Takács Imre a pannonhalmi bencés apátságban a kerengőt a templommal összekötő Porta Speciosáján (1220-as évek) (*Villard de Honnecourt utazása a művészettörténetben*, 1994; *Villard de Honnecourt, Újabb szempontok a kutatásban különös tekintettel a magyar művészettörténet-írásra*, 2000; *A francia gótika recepciója Magyarországon II. András korában*, 2018); Rostás Tibor a klosterneuburgi Capella Speciosában (1222, VI. Lipót herceg) („*Magyarország földjére küldtek*”, *Villard de Honnecourt és az érett gótika megjelenése Közép-Európában – A klosterneuburgi Capella Speciosa és Pannonhalma francia kapcsolatai*, 2014). Tóth Gerevichre hivatkozva veti fel újra a jáki templom és Villard de Honnecourt esetleges kapcsolata újragondolásának feladatát az északi fal állatfiguráira hivatkozva. A bizonyításhoz szükséges képanyag (a rajzok és a faragványok egymás melletti közlése) hiányzik a *Vasi Szemlében* megjelent első (2004-es) közlésben ugyanúgy, mint a Csernus Sándor 65. születésnapjára 2015-ben kiadott Festschriftben és a jelen kötetben. Ha látnánk is stilsztikai és/vagy motivikus párhuzamokat a jáki faragványok és a rajzfűzet alakjai között, az nem feltétlenül bizonyítaná azt, hogy Villard de Honnecourt járt volna Jákon, és rajzain megörökített volna ott látott részleteket, hanem azt, hogy olyan mestercsoport dolgozott a jáki templomon, akik jól ismerték a királyi építkezésekről az érett gótika formavilágát.

A harmadik tanulmányban („...mutassuk meg, hogy méltóak vagyunk a francia névre...” *Franciák az 1664-es nyugat-magyarországi hadjáratban*) a szerző az 1664-es törökellenes küzdelmek egyik kiemelkedő eseményének, az augusztus 1-i szentgotthárdi csatának a francia vonatkozásait mutatja be. A párizsi Bibliothèque de l’Arsenalban és a Service Historique de la Défense-ban megtalált újabb források tükrében órára követi a csapatmozgásokat. A harmadik fejezethez szorosan kapcsolódik a negyedik (*Kőszeg francia szemmel 1664-ben*), amely bemutatja a francia önkéntes sereg egyik tagja, a szentgotthárdi csatában részt vett Brissac herceg kíséretében Magyarországon járt Charles Le Maistre apát leírását a csatából Kőszeg felé tartó csapatrészt útjáról, Kőszeg városáról és a Bécsig tartó útszakaszról. A British Libraryben őrzött kézirat 2003-ban jelent meg először nyomtatásban. Az apát kedvező képet rajzolt a kőszegi vendéglátást megszervező Vitézy Istvánról és a két hónap múlva meghalt Zrínyi Miklósról.

A kötet következő hat fejezete a szerző legkedvesebb kutatási területének, a 18. századi Vas megyei magyar–francia kapcsolatok történetének kevésbé ismert területeit mutatja be. A *Vasiak a francia királyi hadseregben a 18. században* című fejezet a francia hadilévtárban megmaradt jegyzékei nyomán bemutatja néhány jeles magyar katona karriertörténetét, aki hosszabb ideig szolgált a francia királyi hadsereg huszárezredében, és letelepedett Franciaországban. A listák a nevek kívül nem sok támpontot nyújtanak a Ráttky-, a Bercsényi- és az Esterhazy-huszárezredben szolgált vasi származású tisztek és közlegények életéhez: megtudjuk, mikor és hol születtek, mekkora a testmagasságuk, milyen színű a hajuk, mikor léptek az ezredbe, és esetleg, hogy mi volt a becenevük. A szerző eddigi munkássága során a legtöbbet névrokona, a magyar származású francia diplomata, François de Tott (1733–1793) élettörténetével és munkásságával foglalkozott, akiről 2002 óta folyamatosan publikál, jelen kötetben *Egy tarcsafürdői emlék* címmel. A könyv egyik fejezete gróf Batthyány Tódorról és az ár ellen haladó hajóiról szól (*Ecsetvonások egy nemzeti érzelmű kozmopolita arcképéhez. Adalékok a hajóépítő gróf Batthyány Tódor életrajzához*), amely tervezésében talán Tóth báró is részt vett, amikor Batthyány vendégül látta a francia forradalom idején Magyarországra menekült diplomatát.

Mikes Kelemen *Törökországi leveleinek* első (1794-es), szombathelyi kiadásának körülményeivel kapcsolatos gondolatait (*Mikes, a „hídember”, Adalékok a Törökországi levelek történetéhez és forrásaihoz*) egy másik könyvszerzeti témájú tanulmány követi (*Egy szombathelyi janzenista kiadvány keletkezésének történetéhez*). A francia janzenizmus késői lokális hatását mutatja be Antoine Malvin de Montzet lyoni érsek 1776-os, magyarra *Pásztori oktatás* címmel Alaxay József Tamás mileji plébános által lefordított művének 1790-es, szombathelyi kiadásán keresztül. A janzenizmussal rokonszenvező francia teológus hitelenségről és az istentisztelet alapjairól szóló munkája sok szempontból érdekes. Egyrészt egy 18. századi janzenista mű magyar nyelvű fordításáról van szó, másrészt e mű megjelenésének körülményeit vizsgálva a szerző árnyaltabb képet adhat Szombathely 18. század végi szellemi és vallási életéről. Alaxay fordításának előszavában azt írja, hogy az eredeti francia szöveg mellett annak két német fordítását is használta a magyar adaptációhoz. Tóthnak sikerült azonosítania az egyik német fordítást, amelyet Mária Terézia megbízásából a bécsi janzenista, Marx Anton Wittola készített, és 1780-ban Bécsben jelent meg. A másik német fordítás egy évvel korábban Lipcsében jelent meg: Des Herrn Erzbischofs zu Lyon *Pastoralschreiben über die quellen des Unglaubens und die Gründe der Religion*, 1779, übersetzt von. C. A. E. B. Leipzig, Christ. Gottlob Hilscher (példányok pl. Universitätsbibliothek der LMU München, Diözese St. Pölten).

A raguzai herceg Szombathelyen című fejezet Napóleon egyik kedvelt tábornoka, Marmont marsall életének magyarországi vonatkozásaival és főként Szombathely leírásával foglalkozik. Az útleírásnak volt korabeli fogadtatása: Széchenyi István élesen kritizálta Marmont marsallt, mert az fölösleges angol hóbortnak tekintette a lóversenyt. Marmont útleírása korábban is ismert volt a kutatók előtt, például Köpeczi Béla *Francia utazók a magyar reformkor „közszelleméről”* című tanulmányában foglalkozott vele. Tóth tanulmányának újdonsága, hogy mélyebben megvilágítja

Marmont magyar főúri kapcsolatait egészen a hálózobatítkokig és utazásának nem feltétlen ártatlan, érdeklődő, hanem inkább kémkedő céljait.

Az *Egy Szent Márton-zarándoklat emléke* című záró fejezet a 19. század utolsó negyedébe kalauzolja az olvasót, s Cyprien Polydore périgueux-i plébános Pannonhalmát és Szombathelyt is útba ejtő, 1880-as, temploma újjáépítésére adománygyűjtő utazását mutatja be 1888-ban kiadott könyve alapján. A szerző két évtizeden keresztül sorra látogatott számos európai, észak-amerikai és közel-keleti várost, hogy az 1871-ben leégett périgueux-i Szent Márton-templom újjáépítésére adományokat gyűjtsön. Magyarországon háromszor járt: első útján Esztergomot, Kalocsát és Fótot ejtette útba, másodszor Győr, Pannonhalma, Székesfehérvár és Veszprém érintésével érkezett Szombathelyre, harmadik útján ismét Esztergom és Kalocsa volt a fő úti cél. A plébános találkozott Simor János esztergomi érsekkel és Szabó Imre szombathelyi püspökkel, s pozitív képe alakult ki Magyarországról, bőséges adományokkal tért haza. A 450 oldalas könyv negyedik, 85 oldalas fejezete szól a magyarországi látogatásokról, Polydore ebből három oldalt szentelt Szombathelynek. A püspöki palotában töltött napon kívül megemlékezik a város domonkos, ferences és premontrai szerzetesközösségeiről is.

A könyv célközönsége nagyon széles, a Vas megye történelme iránt érdeklődő nagyközönségtől a történészekig tart. Az olvasmányos stílus hatékonyan segíti a tanulmányok befogadását. A központi témát a tágabb történelmi kontextust bemutató, európai összefüggésekben értelmező forrásközlések és -elemzések gyarapítják ismereteinket a régió történelméről. Tóth Ferenc munkásságának óriási hozadéka, hogy olyan eseményeket, személyiségeket emel ki a feledés homályából, akik nem csak a Vas megyei helytörténet iránt érdeklődőknek lehetnek ismerősek. A szerző eredményeit számos kutató gondolta tovább az elmúlt években, ahogy ezt a műveire tett nagyszámú eddigi hivatkozás is bizonyítja.

TÜSKÉS ANNA